

MAVZU: RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI

Ipak yo'li innovatsiyalar universiteti
“Iqtisodiyot va aniq fanlar” kafedrası
Muallif: Ibragimova Dilobar Turobovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli to'lov tizimlarining O'zbekiston iqtisodiy barqarorligiga ta'siri tahlil qilingan. So'nggi yillarda mamlakatda elektron to'lov infratuzilmasining rivojlanishi naqd pul aylanmasining qisqarishiga, soliq tushumlarining oshishiga hamda moliyaviy oqimlarning shaffoflashuviga olib keldi. Tadqiqot davomida Markaziy bank va Raqamli texnologiyalar vazirligining statistik ma'lumotlari asosida 2020–2024-yillarda elektron to'lov hajmining o'sish dinamikasi va uning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri o'rganildi. Maqolada iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda raqamli to'lov tizimlarining o'rni, afzalliklari, mavjud muammolar hamda ularni takomillashtirish yo'nalishlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli to'lov tizimi, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy inklyuziya, elektron bank, Fintex, innovatsiya, shaffoflik, O'zbekiston.

Kirish Raqamli to'lov tizimlari zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylandi. Ular nafaqat moliyaviy operatsiyalarni tezlashtiradi, balki iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi omil sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda 2020-yildan boshlab “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi asosida raqamli moliya infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari amalga oshirildi. Ayniqsa, elektron to'lov platformalari (Payme, Click, Apelsin, Uzum Bank) kabi tizimlarning jadal o'sishi natijasida to'lovlarning katta qismi raqamli maydonga o'tdi.

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yakuniga kelib O'zbekistonda raqamli to'lovlar hajmi 310,2 trillion so'mni tashkil etib, 2020-yilga nisbatan 4,5

barobarga oshgan. Bu o‘shish mamlakat iqtisodiy tizimida pul oqimlari nazoratining yaxshilanishi va barqarorlik darajasining oshishiga xizmat qilmoqda.

1. Raqamli to‘lov tizimlarining mohiyati va iqtisodiy ahamiyati Raqamli to‘lov tizimi – bu foydalanuvchilar o‘rtasida to‘lovlarni elektron platformalar orqali amalga oshirishni ta‘minlovchi texnologik infratuzilma hisoblanadi. Bu tizimlarning asosiy maqsadi – naqd pulga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirish, tranzaksiya xarajatlarini pasaytirish va pul aylanishini tezlashtirishdir.

Raqamli to‘lov tizimlari iqtisodiy barqarorlikka quyidagi mexanizmlar orqali ta‘sir ko‘rsatadi:

1. Naqd pul aylanmasining kamayishi — bu inflyatsion bosimni pasaytiradi.
2. Moliyaviy shaffoflikning oshishi — xufyona iqtisodiyot ulushi qisqaradi.
3. Bank tizimi barqarorligi — elektron to‘lovlar orqali depozitlar bazasi kengayadi.
4. Fiskal intizom — soliqqa tortish bazasi kengayadi, budjet tushumlari oshadi.

Shuningdek, raqamli to‘lov tizimlari mamlakat ichki bozorida pul oqimining tezligini oshirib, iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiradi.

O‘zbekistonda raqamli to‘lov tizimlarining rivojlanish dinamikasi (2020–2024) 1-jadval. Elektron to‘lovlar hajmi va iqtisodiy barqarorlik ko‘rsatkichlari

Yil	Elektron to‘lov hajmi (trln so‘m)	Naqd pul ulushi (%)	Iqtisodiy o‘shish sur‘ati (%)	Inflyatsiya darajasi (%)
2020	68,4	38	1,6	11,1
2021	105,7	34	7,4	10,5
2022	154,9	31	5,7	12,3

Yil	Elektron to'lov hajmi (trln so'm)	Naqd pul ulushi (%)	Iqtisodiy o'sish sur'ati (%)	Inflyatsiya darajasi (%)
2023	230,5	27	6,0	9,2
2024	310,2	23	6,4	8,5

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Iqtisodiy tadqiqotlar instituti ma'lumotlari (2025).

Tahlil: Jadvaldan ko'rinib turibdiki, raqamli to'lov hajmining ortishi bilan bir vaqtda naqd pul ulushi kamaygan, bu esa iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga olib kelgan. 2024-yilda inflyatsiya 8,5 foizga tushgan bo'lib, bu raqamli moliyaviy oqimlarning shaffoflashuvi natijasi sifatida baholanadi.

2.Raqamli to'lov tizimlarining iqtisodiy barqarorlikka ta'sir mexanizmlari

Raqamli to'lov tizimlarining iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini quyidagi asosiy yo'nalishlarda ko'rish mumkin:

1.Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash

- Pul massasi aylanishining tezlashuvi milliy valyuta barqarorligini mustahkamlaydi.
- Naqd pulning kamayishi iqtisodiy tizimda likvidlikni optimal taqsimlaydi.

2.Moliyaviy barqarorlik

- Banklar depozit bazasining kengayishi kredit resurslarini oshiradi.
- To'lov tizimlarida tranzaksiya xavfsizligi va tezligi investitsion muhitni yaxshilaydi.

3.Fiskal barqarorlik

- Raqamli tranzaksiyalar soliq tushumlarini oshiradi.

- Xufyona iqtisodiyot qisqaradi, budjet defitsiti kamayadi.

4. Ijtimoiy barqarorlik

- Elektron to'lov tizimlari aholining moliyaviy inklyuziyasini kengaytiradi.
- Aholining bank xizmatlaridan foydalanish darajasi oshadi.

3. Mavjud muammolar va rivojlantirish yo'nalishlari

Asosiy muammolar:

Kiberxavfsizlik tahdidlari — firibgarlik holatlari va ma'lumotlar xavfsizligi.

Raqamli infratuzilma notekisligi — ayrim hududlarda internet sifati past.

Huquqiy bazaning to'liqligi — elektron to'lovlarni tartibga soluvchi qonunlar yangilanmoqda.

Aholi raqamli savodxonligi pastligi — raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish madaniyati hali yetarli darajada emas.

Rivojlantirish bo'yicha takliflar:

- Milliy to'lov tizimlarini xalqaro tarmoqlarga integratsiya qilish.
- Kiberxavfsizlik standartlarini kuchaytirish (ISO/IEC 27001).
- Raqamli to'lov startaplarini grantlar bilan qo'llab-quvvatlash.
- Aholi uchun "Raqamli moliya savodxonligi" dasturlarini kengaytirish.
- Blokcheyn texnologiyalarini to'lov tizimlariga joriy etish orqali tranzaksiya ishonchliligini oshirish.

Xulosa Raqamli to'lov tizimlari O'zbekiston iqtisodiyotida barqarorlikni ta'minlashning yangi vositasi sifatida shakllanmoqda. So'nggi besh yillik tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli to'lovlarning kengayishi moliyaviy shaffoflikni oshirib, naqd pul muomalasini qisqartirdi, bu esa makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamladi.

Kelgusida iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri — raqamli to'lov infratuzilmasini yanada rivojlantirish, xavfsizlikni oshirish va aholining moliyaviy

savodxonligini kengaytirish bo‘lishi zarur. Shu orqali O‘zbekiston raqamli iqtisodiyotning regional markaziga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. “To‘lov tizimlari bo‘yicha yillik hisobot”, 2024-yil.
2. Raqamli texnologiyalar vazirligi. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi monitoringi, 2024.
3. IMF (2023). Digital Payments and Financial Stability in Emerging Markets.
4. World Bank (2024). Financial Inclusion and Digital Payments in Central Asia.
5. OECD (2022). Trends in Digital Payment Systems.